

RAZMERJE MED NACIONALNIMI IN NADNACIONALNIMI IDENTITETAMI V CIVILNI MISIJI EVROPSKE UNIJE NA KOSOVU *EULEX*

SARA ARKO

Članek na podlagi etnografske raziskave v misiji Evropske unije za krepitev pravne države na Kosovu (EULEX) predstavi dinamiko med nacionalnimi in nadnacionalnimi identitetami skozi preplet treh vidikov istovetenja: soočanje z raznolikostjo v mednarodni misiji, trdovratnost posameznikove nacionalne identitete in percepcije evropske identitete. Članek obravnava transnacionalne izkušnje in svetovljansko držo v razmerju z (nad)nacionalnimi identitetami posameznikov, ki jim delo v misijah pomeni način življenja.

Ključne besede: EULEX Kosovo, nacionalne identitete, evropska identiteta, svetovljanstvo

Based on ethnographic research, this article explores the dynamics between national and supranational identities in the European Union Rule of Law Mission in Kosovo (EULEX) through three aspects of identification processes: coping with diversity in an international mission, the persistent importance of the national, and perceptions of European identity. The article deals with transnational experiences and cosmopolitan attitudes in relation to the (supra)national identities of individuals that perceive working in missions as a way of life.

Keywords: EULEX Kosovo, national identities, European identity, cosmopolitanism

UVOD

EULEX Kosovo, misija Evropske unije za krepitev pravne države na Kosovu, je ena izmed sedemnajstih trenutno dejavnih mednarodnih misij¹ Evropske unije (EU) v okviru Skupne varnostne in obrambne politike (SVOP). SVOP je del Skupne zunanje in varnostne politike (SZVP), ki integrira zunanjepolitične aspekte EU, njen namen pa je krepitev civilnih in vojaških moči EU na področjih preprečevanja konfliktov in kriznega upravljanja (EEAS 2014a). Ključne odločitve v okviru SZVP in s tem tudi glede misij SVOP sprejemajo države članice EU: odgovorne so za ustanovitev novih in nadzor nad obstoječimi misijami, ter za delo v misijah prispevajo tudi osebje (EPLO 2014: 5). Podobno kot v Organizaciji Združenih narodov (OZN) so misije EU večnacionalne, kar pomembno vpliva na njihovo organizacijo, upravljanje

¹ Od tega je pet misij vojaških in dvanajst civilnih (EEAS 2014b). Od leta 2002, ko je EU posredovala v Bosni in Hercegovini z misijo EUPOL (European Union Police Mission), je EU v okviru SVOP vodila že več kot 30 misij po svetu (EEAS 2014c).

in dinamiko odnosov med zaposlenimi v misiji. Za razliko od OZN pa je EU tudi politična in gospodarska skupnost in eden izmed ciljev njene skupne politike je zato tudi izgradnja evropske identitete, ki naj bi pripomogla k reševanju težav z legitimnostjo EU kot razmeroma nove politične tvorbe. Identifikacijski procesi v institucijah EU so bili zato že od zgodnjih začetkov ustvarjanja skupne poti EU pomembni, saj naj bi se občutenje »evropskosti« prav preko institucij »prelilo« tudi med prebivalce Evropske unije širše (glej npr. Wilken 2012: 127).

Ideja Evrope kot posebne kategorije, čeravno ne povsem natančno opredeljene ali geografsko zamejene, se je v antropologiji pojavila v sedemdesetih letih 20. stoletja (Goddard, Llobera, Shore 1994: 13), ko so mnogi antropologi svoje raziskovalne težnje preusmerjali v etnografske raziskave »doma« (Jackson 1987). Takšen razširjen pogled onkraj priročno »zamejenih« manjših družbenih skupin je zahteval nove koncepte in pristope, ki so se osredotočali predvsem na umesčanje lokalnih procesov v širše regionalne, nacionalne in zgodovinske tvorbe (kot npr. oblikovanje držav in birokratizacija) (Goddard, Llobera, Shore 1994: 14). Zaradi prepletenosti življenja z nacionalnimi državnimi institucijami so ti pristopi zahtevali tudi drugačno metodologijo od klasičnih raziskav neevropskih majhnih družbenih skupin. V devetdesetih letih 20. stoletja, ko je EU postajala vse bolj pomemben dejavnik v vsakdanjem življenju prebivalcev držav članic (leta 1995 je EU imela že 15 članic), so prišla v ospredje vprašanja o delovanju njenih institucij in tudi njenih izobraženih elit (glej npr. Hannerz 2010a). Antropologe so v teh in kasnejših raziskavah institucij in vplivnih skupin zanimala predvsem vprašanja identifikacij, evropske integracije, procesov evropeizacije in dinamike med nacionalnim in nadnacionalnim (glej npr. Bellier in Wilson 2000; MacDonald 1993; Shore 2000; Thedvall 2006); o slovenski vključenosti v EU institucije (Bajuk Senčar in Turk 2011); o slovenskih evrokratih (Bajuk Senčar 2009; 2014a); o slovenskih ženskah v bruseljskih institucijah (Bajuk Senčar 2014b); o postsocialistični izkušnji in evropski identiteti (Vidmar Horvat 2012); nenazadnje o imaginacijah in konkretnih praksah Evrope (Fikfak 2009; Fikfak in Vivod 2009); v raziskave EU institucij pa so bile vključene predvsem tiste v Bruslju ali Strasbourg.²

Prispevek je pripravljen na podlagi kratkotrajne raziskave v EULEX v Prištini³, kjer sem bila avgusta 2010 vključena v »indukcijsko usposabljanje«, t.j. tridnevni hitri kurz iz najpomembnejših tem za novo prispelo osebje EULEX, in opravila več intervjujev z osebjem različnih oddelkov v misiji, ki misijo vodijo in upravljajo. Težave v »medkulturni komunikaciji«, tako

² Evropska unija ima sedem osrednjih institucij, ki se nahajajo v Bruslju, Luksemburgu, Strasbourg, Frankfurtu (Evropski parlament, Evropski svet, Svet EU, Evropska komisija, Sodišče Evropske unije, Evropska centralna banka in Računsko sodišče), številne agencije in drugi organi EU pa se nahajajo v različnih mestih držav članic (European Union 2014).

³ Leta 2009 je Ministrstvo za zunanje zadeve Republike Slovenije (RS) sprejelo sklep o pripravi in izvedbi usposabljanja za uslužbence slovenske javne uprave za sodelovanje v civilnih misijah, s čimer naj bi izpolnili zaveze RS do EU in povečali udeležbo slovenskih javnih uslužbencev na civilnih misijah EU (CEP 2009: 3). Usposabljanja je pripravljala organizacija Center za evropsko prihodnost (CEP), raziskava v EULEX pa je bila del priprav na nekatere vsebine usposabljanj (na temo »medkulturne komunikacije«, »kulturnega zavedanja« - glej koncept za pripravo usposabljanj za misije EVOP; European Group of Training 2006), pri katerih naj bi sodelovala kot ena izmed izvajalk. Sodelovanja s CEP pri dejanski izvedbi usposabljanj za slovenske kandidate za misije EU sicer potem nismo realizirali.

med različnimi nacionalnimi pripadnostmi znotraj same institucije kot tudi v interakciji pripadnikov misije s prebivalci Kosova, so bile že v izhodišču opredeljene kot eno izmed ključnih vprašanj⁴, na katera naj bi se v raziskavi osredotočila. Udeleženci raziskave so bili seznanjeni s ciljem raziskave (priprava usposabljanj za bodoče slovenske kandidate za udeležbo v misiji na področju medkulturne komunikacije)⁵. Deloma gradivo črпам tudi iz terenske raziskave, ki sem jo leto pred tem opravljala med pripadniki civilnih strokovnjakov v okviru Natovih sil KFOR na Kosovu⁶.

V prispevku se osredotočam na dinamiko med nacionalnimi, morebitnimi nadnacionalnimi («evropska identiteta») ali transnacionalnimi identifikacijami med pripadniki EULEX – birokratskem otoku EU izven EU – in primerjam izsledke z raziskavami identitet v institucijah znotraj EU in drugih misij (npr. OZN – glej Ben-Ari in Elron 2001).

NACIONALNE IDENTITETE IN ANTROPOLOGIJA EVROPE

Medtem ko so identitete v družboslovju že zgodaj obravnavali kot družbene konstrukte, so nacionalne šele v 80. letih 20. stoletja postale osrednji predmet preučevanja v antropologiji (Anderson 1983; Gellner 1983). Etničnost kot koncept, ki se z vprašanjem nacionalnih identifikacij tesno prepleta, pa je bila že od konca 60. let z inicialnim delom Fridrika Bartha (1969) v antropologiji pomembno raziskovalno področje, pri katerem so raziskovalci začeli opuščati esencialistične opredelitve kulture etničnih skupin in se osredotočati na ločnice med njimi, na njihovo vzdrževanje, produkcijo in prehajanje.⁷

Med prvimi, ki je antropologiji pokazal, da lahko raziskuje tudi nacionalno politično dimenzijo družbenih skupin, je bil Benedict Anderson (narodi kot *Zamišljene skupnosti*, 1983). Vplivna so bila tudi dela Ernesta Gellnerja (narod kot produkt industrializacije in šolstva, 1983), Erica Hobsbawma (narod kot konstruirana družbena identiteta, 1990) in Homija Bhabhe (nacionalna identiteta kot »naracija«, 1990), ki pomenijo prve kritike obravnave držav in nacionalnih identitet kot neopaznih ozadij antropoloških raziskav⁸. Anderson eksplicitno

⁴ Na podlagi vsebin usposabljanj za slovenske kandidate za misije SVOP v okviru CEP.

⁵ Odziv na namen raziskave je bil med sodelujočimi zelo pozitiven; ocenjevali so namreč, da tudi strokovno primerni kandidati prihajajo na misijo slabo pripravljeni ravno v smislu dela v misiji s tako »mednarodnim značajem« (eden izmed sogovornikov je pripomnil, da v nekaterih državah kandidate pred napotitvijo »urijo v uporabljanju spalnih vreč«, medtem ko so ključnega pomena v EULEX predvsem sodelovanje in usklajevanje med raznolikimi načini dela in različnimi strokovnimi praksami držav članic EU).

⁶ Raziskava v okviru projekta »Vloga države pri vključevanju civilnih subjektov v mednarodne operacije na kriznih območjih«, Fakulteta za družbene vede, Obramboslovni raziskovalni center, 2008-2010. Ciljni raziskovalni program: Znanost za varnost in mir 2006-2010. Raziskovalni projekt šifra: M4-0214.

⁷ Kritike, predvsem na račun pretiranega transakcionizma, svobodne volje posameznikov in konsenzualnega izbora identitet, razumevanje vloge kulture zgolj kot gradnika ločnic, glej v npr. Banks 1997; Eriksen 2004.

⁸ Za kritičen pregled njihovih pristopov glej npr. Sabra 2007.

razume antropologijo kot vedo, ki naj bi preučevala nacionalne identifikacije in nacionalizme na podoben način, kot je klasična antropologija preučevala »sorodstvo in religijo« (1983: 15).

Ker pa so posamezniki večdimenzionalne in kompleksne osebnosti (Cohen 1994: 3), moramo kategorizacije oseb v vnaprej določene skupine (nacionalne), ki se nam pri preučevanju »identitet« priročno ponujajo, temeljito premisliti. Brubaker in Cooper (2000: 1) v tem smislu predlagata celo odmik od koncepta identitete kot analitičnega orodja v znanosti. Konstruktivistično razumevanje identitete nas namreč v želji po njenem deesencializiranju (procesi konstrukcije, fluidnost, mnogoterost) hkrati odvrta od identitete kot »prakse« (Brubaker in Cooper 2000: 4; glej tudi Muršič 1997). Mnoge identitetne kategorizacije, kot npr. kategorija državljanstva v potnem listu, imajo še kako očitne posledice v vsakdanjem življenju posameznika. Brubaker (1996: 7, 16) zato predlaga, da moramo raziskovalci razumeti narod ne kot kolektivnost ampak kot praktično kategorijo, ne kot vsebino (substanco), pač pa kot institucionalizirano obliko in ne kot entiteto, ampak kot dogodek. V tem smislu sta pojma identifikacije in kategorizacije tista, ki poudarjata proces samega istovetenja: identifikacija postavlja v ospredje aktivno vlogo posameznikov pri tem procesu, kategorizacija pa vpliv družbenih institucij na istovetenje. V tem smislu razumem »identiteto« kot emsko kategorijo, ki izhaja iz procesa istovetenja in ne le kot analitično orodje. Pri raziskovanju zato izhajam iz občutenja pripadnosti in istovetenja pri posameznikih, ki je nepredvidljivo in dinamično, kot je pač nepredvidljiv človek; identitete v smislu (od zunaj pripisanih) kategorij pa so lahko zgolj idealne podobe, ki jih v resničnem svetu le redko lahko najdemo v takšni obliki.

Uraden slogan EU je »združeni v različnosti«, kar naj bi pomenilo, da se »evropske države povezujejo v Evropsko unijo za trajni mir in blaginjo, hkrati pa jih bogati različnost njihovih kultur, tradicij in jezikov« (Evropska unija 2014). Tvorci politik v institucijah EU so se s svojimi razlagami evropskosti skozi več kot pet desetletij zapletali v sila zapletene vozle: spočetka so stremeli k izgradnji »evropske civilizacije«, nato »evropske kulture«, sledila je očitna napetost med edninsko in množinsko uporabo termina kultura (v Maastrichtski pogodbi je zapisano, da spoštujemo evropske »kulture« in v »ospredje postavljamo skupno kulturo«), medtem ko je v Lizbonski pogodbi kulturna raznolikost že dobro zasidrana, vendar tokrat pod sloganom »združeni v raznolikosti« (McDonald 2012: 547). V Evropski komisiji, generatorju skupnih evropskih politik, so šele leta 1984 z ustanovitvijo *ad hoc* »Komiteja za Evropo ljudi«⁹, njegovih »kulturnih iniciativ« in »kampanj za ozaveščanje« zares aktivno zakorakali na področje konstrukcije evropske identitete, med drugim s promocijo skupnih simbolov (zastava, himna), športnih dogodkov, znamk, pobratenja evropskih mest, evropskih praznikov itd., pri čemer so evropsko identiteto razumeli kot nekaj statičnega in zamejenega (Shore 1993: 780-789). Težava tega projekta je bila, da je slonel na »nacionalističnem paketu 19. stoletja«, s katerim so »izumljali« nacionalne države (npr. povezava med jezikom-kulturo-zgodovino-ljudmi-teritorijem; ali ideja monolitne identitete in homogene kulture posamezne

⁹ Angl. »Committee for a People's Europe«.

nacionalne države), in ki v primeru konstrukcije Evrope ni mogel biti prepričljiv oziroma uspešen (McDonald 1999: 78).

Čeprav so se raziskovalci v okviru evropskih študij vprašanj evropske identitete deloma dotaknili že v petdesetih letih, ko je ideja evropske skupnosti šele dobro zaživela (glej npr. Deutsch 1957, ki govori o »občutku skupnosti«; ali Haas 1958, ki govori o »preusmeritvi lojalnosti« k novemu političnemu centru), je raziskovanje evropske identitete šele v devetdesetih letih 20. stoletja zavzelo poglobitno vlogo v družboslovnih in humanističnih vedah (Risse 2005: 295). K vprašanju evropske identitete raziskovalci pristopajo s koncepti »ugnezdenih identitet« (hierarhično razporejenih identitet, kjer širše vsebujejo ožje, npr. mesto – regija – država – Evropa), »presečnih identitet« (hkratno članstvo nekaterih posameznikov v dveh ali več identitetnih skupinah) (Herrmann in Brewer 2004: 8), ali s konceptom »marmornega kolača«, kjer različni sestavni deli identitete niso preprosto ločljivi (kot v primeru ugnezdenih identitet), pač pa se prepletajo in vplivajo drug na drugega (Risse 2005: 296). Skupno tem raziskavam je, da govorijo o mnogoterih identitetah, ki se medsebojno ne izključujejo, in torej predpostavljajo, da evropska identiteta ne izključuje (nujno) nacionalnih ali regionalnih, pač pa se z njimi na različne načine prepleta. Antropologija k razumevanju evropskih identitet prispeva kritičen pogled na objektivizacijo evropske identitete, kulture in dediščine kot monolitnih in homogenih konceptov, ter opozarja na »pluralnost zgodovinsko specifičnih definicij Evrope« in s tem na mnogoterost evropskih identitet (Shore 1993: 791).

V nadaljevanju me zato zanima preplet treh vidikov istovetenja v EULEX. Po eni strani gre za soočanje s pregovorno evropsko »raznolikostjo«, za katero naj bi ustrezno pripravili slovenske kandidate za delo v misijah EU. Po drugi strani se srečamo s trdovratnostjo nacionalne identitete pri posamezniku v misiji, oziroma, kot je to ubesedil član osebja EULEX: »*Ko zapustiš svojo državo, postaneš njen ambasador*«. In nazadnje, EULEX je misija EU in ne posamičnih držav, torej naj bi bila njena zunanja podoba homogena evropska, oziroma nadnacionalna, in pripadniki misije bi tako v resnici morali postati »ambasadorji Evrope«. Ker je EULEX misija EU, v tem prispevku kot »evropsko« poimenujem tisto, kar se nanaša na EU, in zato »evropsko identiteto« obravnavam kot identifikacijo z EU.

EULEX OD ZUNAJ

EULEX, največja trenutno operativna misija EU, skupno zaposluje več kot 2000 oseb (EEAS 2014d), od česar je nekaj manj kot polovica lokalnega osebja¹⁰. Na Kosovu je misija prisotna od leta 2008 (v popolnosti je operativna od 2009), podpira jo vseh 28 članic EU, njeno poslanstvo¹¹ pa je podpora kosovskim oblastem na področju vzpostavljanja pravne države: poleg kadrov, ki misijo upravljajo, evropski strokovnjaki s področij policije, sodstva in carine

¹⁰ Junija 2012 je bilo v EULEX zaposlenih skupno 2153 oseb, od tega 1178 mednarodnih in 975 lokalnih uslužbencev (EEAS 2014e).

¹¹ Angl. »mission statement« (v uradnih različicah EU dokumentov v slovenskem jeziku »mission

nudijo kosovskim institucijam podporo v obliki »mentorstva, spremljanja (opazovanja) in svetovanja«¹². Misija deklarativno temelji na principu t.i. »lokalnega lastništva« (osrednjo vlogo pri vodenju in oblikovanju države imajo kosovske institucije, EULEX nudi zgolj pomoč, skrbi za prenos znanja in praks, izvršna moč misije pa je omejena) (EULEX Kosovo 2014). Kosovo sicer zaznamuje že dolgoletna prisotnost mednarodne skupnosti. Junija 1999, po koncu vojaškega posredovanja zveze NATO (North Atlantic Treaty Organization), je OZN ustanovila mednarodno civilno misijo UNMIK (United Nations Interim Administration Mission in Kosovo), ki je na Kosovu vzpostavila začasno upravo, s pomočjo katere naj bi prebivalstvu zagotovila avtonomijo in samoupravo, delovati so začele številne mednarodne nevladne organizacije, mednarodne vojaške sile KFOR (Kosovo Force) pa so pod vodstvom NATA odtlej skrbele za varnost (UNMIK 2014).

Priština je v tem smislu kot »svet v malem«. Čeprav je bilo avgusta 2010 središče mesta velikansko gradbišče, so bili ob njegovem robu že zgrajeni bleščeci gostinski obrati, ki so se zdeli kot del »zahodnega« velemesta v nastajanju. V nekaj ulicah okoli osrednje stavbe EULEX so bile na izbiro različne »nacionalne kuhinje« (npr. italijanska, grška, japonska itd.). Članica osebja EULEX, ki je pred tem izkusila že misije OZN, je Prištino kot delovno lokacijo misije zato opisala kot »dolgočasno«: »[Osebjem] pričakuje nekaj eksotičnega, misijo pač, nekaj zelo drugačnega, potem pa tega tu na Kosovu ne dobijo.«

Mednarodne institucije v Prištini torej opazno preoblikujejo prostor okoli svojih poslopij. Nasprotno pa je vstop na ozemlje sedeža EULEX precej bolj težaven: območje je varovano in ograjeno, osebje in obiskovalci potrebujejo za vstop posebne prepustnice, s katerimi lahko ob vsakokratnem varnostnem pregledu sicer mejo potem poljubno prehajajo (v času kosila ipd.), vsa službena vozila pa so ob vstopu rutinsko pregledana še z ogledalom, s katerim preverijo, če ni morda na podvozje avtomobila pritrjen npr. eksploziv.

Pred vhomom v stavbo EULEX znotraj varnostne ograje me je članica osebja z oddelka za usposabljanje opozorila, da so skupine posameznikov med neformalnim druženjem ob odmoru večinoma obarvane nacionalno – v eni gruči so skupaj kadili in klepetali Avstrijci, v drugi pa Italijani. Zabusky o vstopanju na območje Evropske vesoljske agencije (ESA), oziroma njenega največjega centra v Noordwijku na Nizozemskem (ESTEC – Evropski center za vesolje, raziskave in tehnologijo), zapiše, da je bil prav občutek ločnice tisti, ki je nenadoma nacionalne identitete naredil resnične, otipljive in opazne (2000: 182), šele ob prehodu na formalno institucionalno območje naj bi uslužbenci prevzeli vloge nacionalno definiranih posameznikov. Za razliko od ESA pa sedež EULEX ni v eni izmed držav EU in, kot se je izkazalo kasneje v raziskavi, je nacionalnost pripadnikov misije prav tako pomembna tudi zunaj institucionalnih zidov. Tam morajo po eni strani nastopati enotno kot Evropejci (delo na terenu s predstavniki kosovskih institucij ipd.), ne glede na to pa jih njihovi kosovski sodelavci pogosto opredeljujejo ravno glede na njihovo nacionalno pripadnost (glej poglavje »EULEX navzven«).

statement« prevajajo kot »naloge misije«, čeprav sama menim, da se beseda poslanstvo pomensko bolj približa angleškemu izvirniku).

¹² Angl. »mentoring, monitoring and advising«.

V družbenih vedah so raziskovalci nacionalno identiteto dolgo razumeli kot nevpisljivo danost, ki deluje v ozadju formacije identitet. Npr. Akhil Gupta (1992: 63) pojasni, da je narod tako globoko vpisan v teksturo vsakodnevnega življenja in tudi akademskih diskurzov, da se le redko zavemo, da je to zgolj ena, relativno nova oblika organizacije prostora v svetu. Zato me zanima, kakšno je razumevanje (nad)nacionalnih identitet v tem izrazito »multikulturnem« okolju mednarodne misije s strani posameznih zaposlenih (o nujni previdnosti pri uporabi jezika multikulturalnosti glej npr. McDonald 2012: 555).

EULEX OD ZNOTRAJ

EULEX ima v Prištini dve poslopji s pisarnami oddelkov, ki misijo vodijo in upravljajo, ostalo osebje (policisti, sodniki in cariniki) pa je razporejeno po regijah¹³, kjer sodelujejo z lokalnimi institucijami pri opravljanju njihovih funkcij, poleg tega pa EULEX razpolaga tudi s t.i. »formiranimi policijskimi enotami«¹⁴, ki nosijo nacionalne uniforme. Na vprašanje zakaj policisti v EULEX nimajo enotnih uniform, je vodja enega izmed oddelkov odgovoril, da je v interesu v misiji sodelujočih držav jasno izkazati »svoj prispevek k zagotavljanju pravne države na Kosovu«. Ta interes pa ni samoumeven. Npr. McDonald (2012: 552) v tem smislu navaja, da na sedežu Evropske komisije nacionalno pristranskost po eni strani obsojajo, po drugi strani pa je »geografska uravnoteženost« zaposlenih določena v kadrovskih predpisih. EULEX načeloma ne deluje na podlagi »nacionalnih kvot«, na podlagi javnih razpisov se na razpisana delovna mesta lahko prijavi ustrezno usposobljen kandidat iz katerekoli države EU, izbran pa naj bi bil najbolje usposobljen oziroma najbolj primeren kandidat glede na razpisne zahteve za določeno delovno mesto. Nekateri raziskovalci institucij EU pa opozarjajo, da je v praksi moč opaziti dodeljevanje delovnih mest ravno na osnovi nacionalne pripadnosti (cf. Shore 2000: 141), kar so omenili tudi nekateri moji sogovorniki v primeru EULEX. Takšnih praks seveda ni preprosto dokazati, tovrstno »sumničenje« pa nam vseeno sporoča, da tudi na področju zaposlovalne politike v misijah obstajajo določene napetosti, ki se dotikajo polja nacionalnih pripadnosti.

Negativno vlogo nacionalnih identitet v misiji so največkrat omenjali tisti, ki jim je sistem medsebojne kategorizacije, torej predalčkanje po nacionalnih kategorijah in medsebojno pripisovanje karakternih potez, pripisoval nezaželene lastnosti (glej npr. Herzfeld 2005 in njegov koncept kulturne intimnosti kot težnje po prikrivanju nezavidljivih stereotipnih lastnosti pred predstavniki drugih držav). Članica »Enote za svetovanje in podporo«¹⁵ je povedala: »*Ker prihajam iz vzhodne Evrope, je vprašljiva kakovost moje izobrazbe, moj spol... V vzhodni Evropi naj bi imeli drugačne delovne navade, slab izobraževalni sistem, poleg tega naj bi popili preveč kave.*« Nasprotno pa predstavniki nekaterih drugih evropskih držav po njenem mnenju niso

¹³ EULEX območje Kosova deli na šest upravnih enot.

¹⁴ Angl. »formed police units« so specializirane, hitro razmestljive enote.

¹⁵ Angl. Counseling and Support Team.

opredeljeni glede na njihove »šibke točke« v »nacionalnem karakterju«: »*Nekaj ključnih držav je razumljenih kot povsem OK, na primer Nemci in Skandinavci, mogoče jim kdaj očitajo le, da delujejo preveč strukturirano, ampak seveda to potem ni razumljeno kot posledica kulture ...*« Njena sodelavka, državljanka Italije, je dodala, da »*kaj takšnega, kot je na primer švedski naglas, sploh ne obstaja*« – seveda za razliko od njenega italijanskega naglasa pri komunikaciji v *lingui franci* misije, angleščini. Koncept kulture je v teh primerih uporabljen kot tisto »temeljno orodje za ustvarjanje drugih« (Abu Lughod 1991: 143), pri čemer tudi nacionalnost postane stvar kulture ter definira običaje in navade neke skupine ljudi.

O medsebojni kategorizaciji sodelavcev v ESA Zabusky (2000: 184–5) zapiše, da se zdi, kot da je »razpoložljivost takšnih nacionalnih stereotipov olajšala družbeno interakcijo« in da obstaja vsesplošno soglasje, kaj konstituira različne evropske načine mišljenja in navade. V mojem primeru se članica osebja EULEX sicer ni strinjala s splošno predstavo o »Vzhodnoevropejcih«, saj ji je ta stereotip pripisoval lastnosti, ki za zaposleno v EU instituciji z visoko izobraženim (večinoma moškimi¹⁶) kadrom ne pomenijo posebej dobre reference. Njena sodelavka iz Italije pa je nekoliko kasneje v pogovoru omenila, da se počuti »*kot doma*«, ko se lahko po službi družijo s svojimi sodržavljani, »*popije 'espresso' in poje 'cornetto'*«, pri čemer je zavestno posegla po stereotipnih aktivnostih Italijanov, vendar tokrat s povsem drugačnim podtonom kot pri omembi svoje »italijanske« angleščine.

Zdi se, da se lestvica »večvrednih in manjvrednih« narodov ustvarja in dopolnjuje po karakternih stereotipih. Podobno opažata Ben-Ari in Elron na primeru misij OZN, zaključita celo, da »lahko sodelovanje v takšnih okvirih, kot so večnacionalne sile, okrepi zavedanje [...] položaja posameznikove nacionalne družbe v svetovnem redu« (2001: 297). Marc Abélès pojasnjuje, da je nacionalna identiteta ves čas prisotna, pri čemer se različni konceptualni in vedenjski sistemi medsebojno ne ujemajo, kar posameznik občuti kot nered, ta različnost pa se najpogosteje opazi, razume in izraža z nacionalnostjo (Abélès 2004: 16; cf. Barth 1969 in odločilnost meja za medsebojno prepoznavanje). Abélès (2004: 17) nadaljuje, da sta definicija drugih in samodefinitivna vedno relacijski in kontekstualni – nacionalnost torej ponudi ločnice, ob katerih različnost najlažje konstruiramo in prepoznavamo. Pomembni sta tako samo-identifikacija, kot tudi zunanja kategorizacija, kar slednjič pomeni, da je v dinamiko identifikacijskih procesov vedno na različne načine vključeno tudi vsakokratno vprašanje moči (Jenkins 2008: 169).

Čeravno Zabusky (1995) ugotavlja, da so nenehno pogajanje in konflikti zaradi pogosto nepremostljivih razlik neločljiv del sodelovanja med znanstveniki v ESA, se v timskih projektih moč nacionalnih interesov nekoliko razprši. V EULEX je, sodeč po pogovorih z osebjem, rivalstva med sodelujočimi državami več. Tako je npr. ena od mojih sogovornic (»Vzhodnoevropejka«) celo eksplicitno opozorila na obstoj »*razlik v moči*« med pripadniki različnih nacionalnosti.

Takšne razlike so v EULEX kot organizacijo vtisnjene tudi strukturno, saj je večina

¹⁶ Junija leta 2012 je bilo v EULEX zaposlenih 950 moških in 228 žensk (mednarodno osebje), oziroma 661 moških in 314 žensk (lokalno osebje) (EEAS 2014e).

osebja na misijo »napotenega«¹⁷, kar med drugim pomeni, da matična država določa višino njegove osnovne plače (brez dnevnic, ki so enotno določene s strani Sveta EU). Tako včasih osebje EULEX za enako delo lahko prejema različna plačila in že iz tega tehničnega vidika si EULEX težko predstavljamo kot skupnost. Sistem napotitev v praksi pomeni tudi, da je od države članice odvisno trajanje posamezne napotitve – v večini primerov je to eno leto ali največ dve. V času moje raziskave je bila sicer misija na Kosovu prisotna šele drugo leto, tako da se vprašanje trajanja posamičnih napotitev dotlej še ni izkazalo kot problematično, na kar pa opozarjajo novejša analiza (glej npr. Kursani 2013: 13; ali Group for Legal and Political Studies 2013: 15). Pri izboru kandidatov za prosta delovna mesta v misijah SVOP imajo prednost napoteni kandidati in ne pogodbeni (EEAS 2014f). Tudi v Evropski komisiji, na primer, so bili napoteni uslužbenci dolgo razumljeni kot »trojanski konji«, ki lahko ogrozijo eksplicitno »nacionalen etos«. Spoštovanje raznolikosti kultur, ki naj bi ga sistem napotitev spodbujal prek medsebojnega razumevanja različnih načinov dela in delovanja je šele stvar novejša usmeritve komisije (McDonald 2012: 552).

Ob razmišljanju o evropski enotnosti in skupnih vrednotah EU so sogovorniki izhodiščno izpostavili omejitve, ki jih tehnične podrobnosti misije postavljajo pri oblikovanju evropske identitete. Več sogovornikov je na primer omenilo »evropske dobre prakse«, ki naj bi jih zaposleni v misiji »prenesli« v kosovske institucije in ki zato predstavljajo osnovno vodilo zaposlenih: opisali so jih kot »*use in nič*« ali celo »*neobstoječe*«. V praksi se pojavljajo težave pri izvrševanju delovnih nalog, saj posamezniki opravljajo delo na načine, ki jih poznajo iz svojih matičnih držav, pri čemer svojo izbiro argumentirajo, ko pravijo: »*Saj to počnemo tako kot v [na primer] Bolgariji*«. Dejstvo, da jasna in enotna navodila za opravljanje strokovnega dela (policistov, sodnikov in carinikov) ne obstajajo, po mnenju več sogovornikov pomeni resno težavo za delovanje misije, poleg tega pa, kot se je nekdo izrazil, te »*različne poklicne kulture*« onemogočajo razvoj »*duha EULEX*«. Kritiki opozarjajo, da strategije posameznih držav članic EU omejujejo kohezivnost misije: pomanjkanje specifičnih in jasnih ciljev omogoča državam članicam, da sledijo lastnim prioritetam znotraj v okviru intervencij misije EULEX, napoteno osebje pa pogosto raje sledi usmeritvam svojih držav kot pa usmeritvam misije (Group for Legal and Political Studies 2013: 22). Risse (2012: 40, 43) razloži, da težav EU pri vzpostavljanju koherentne zunanje politike (SVOP) ne moremo razumeti mimo njene neurejene (zunanjepolitične) identitete: različne oblike evropeizacije nacionalnih identitet preprečujejo EU, da bi v zunanjepolitičnih zadevah govorila z enim glasom, očiten je prepad med retoriko o EU identiteti kot »civilni sili« in njenimi precej običajnimi zunanjepolitičnimi praksami, ki pogosto dajejo prednost geostrateškimi in varnostnim interesom pred človekovimi pravicami in vprašanji demokracije, nenazadnje pa o težavah z njeno identiteto priča tudi diskurz širitve EU, predvsem v povezavi s Turčijo (kaj še lahko razumemo kot evropsko?).

Sogovornica, ki so ji očitali njeno »vzhodnoevropskost«, je EULEX primerjala s svojimi izkušnjami na misijah OZN: »V OZN sem pričakovala več trenj, pa jih nisem našla. Tam imajo

¹⁷ To pomeni, da posameznega strokovnjaka za delovno mesto nominira država članica. Kar 80 odstotkov mednarodnega osebja je v misijo napotenega. (Kursani 2013: 13).

UNglish, poseben način komunikacije. Potem pa je tu EU – toliko trenj v misiji! Jezik, način komunikacije se ni vzpostavil ... Angleži na primer rečejo kar 'Naredi to!', meni pa se to zdi žaljivo.« Pri sporazumevanju ni bila problematična jezikovna raznolikost držav EU, pač pa odsotnost jasne in enotne »profesionalne kulture«, kot se je izrazil sogovornik.

Na neposredna vprašanja o identificiranju z EU, občutenju pripadnosti Evropi, so sogovorniki odgovarjali skozi perspektivo nacionalne države in nacionalnih identitet, kjer so bile pomembne skupne nacionalne vrednote, prakse in jezik. Vse to naj bi Evropi namreč po njihovem mnenju manjkalo in ob tem so se spraševali, kako naj torej postanejo Evropejci? Ob razpravi o »krizi identitete«, ki naj bi jo doživljala EU, Jenkins (2008: 170-172) nacionalne identifikacije vidi kot nujne, da se prav na njihovi podlagi konstituira evropska identiteta. Koncepta Evrope po njegovem mnenju sploh ni mogoče razumeti ločeno od regionalnih in nacionalnih identifikacij, saj je ustvarjanje in integracija skupnega evropskega prostora (EU) konec koncev zavestno organiziran projekt, ki ni enak historično specifičnim nacionalizmom. Polivalentni simboli so morda nujni za oblikovanje kolektivnih identifikacij, oziroma za »simbolno konstrukcijo skupnosti« kot skladišča ali odlagališča pomena (Cohen 1985), saj omogočajo množico različnih interpretacij posameznega simbola, ki deluje združevalno. EU kot projekt je ujeta v zelo raznolike modele in razumevanja, kaj Evropa sploh je (do kam sega, ali je politični ali zgolj ekonomski projekt itd.) (Jenkins 2008: 172). Iniciative, kot sta na primer Dnevi evropske dediščine ali Evropska prestolnica kulture, lahko zato razumemo kot nujne korake k oblikovanju takšnih polivalentnih – vendar skupnih – simbolov EU, ki bi pripomogli k oblikovanju evropske identitete.

Sogovorniki so – presenetljivo – ob vprašanju skupne identitete v misiji pogosto omenjali pozitivnejše izkušnje iz misij OZN, kjer naj bi obstajalo »močno občutenje pripadnosti organizaciji«, »tradicija in kultura, ponos in identifikacija«. V EULEX pa so opazili »toliko trenj«, »neizkušnost centra v Bruslju« in »administrativne težave – takšne stvari se v OZN ne dogajajo!« »Vsi so mislili, da bo šlo zlahka, ker bo to pač EU, pa to ni res. V OZN moraš podpisati pet temeljnih vrednot, v EULEX pa tega ni!« »Ni kohezije med ljudmi v misiji – življenjski pogoji so predobri, preveč udobni. V drugih misijah smo skupaj kuhali testenine in upali, da bo gretje delovalo, tam smo bili skupnost.«

Nacionalno v EULEX torej ni skrito in tudi raziskave misij OZN kažejo, da nacionalne identitete v mednarodnem okolju misije niso pozabljene, pač pa celo predstavljajo temeljno načelo in princip organizacije (Ben-Ari in Elron 2001: 298). Bolj kot očitno »mahanje z zastavami«¹⁸, so pri opominjanju posameznikov na njihovo nacionalno mesto v svetu držav pomembnejše »zastave, ki ne plapolajo«, t.j. tisti manj očitni opomniki nacionalnega, Billig (1995) to poimenuje »banalni nacionalizem«. V EULEX celo novice na spletni strani na takšen manj očitni način slavijo nacionalno raznolikost pripadnikov misije: takšna je na primer novica o »grand finalu« devetih italijanskih karabinjerjev (EEAS 2010). Ti so ob zaključku opravljanja dolžnosti v misiji večerjali v mestu, ko so z ulice zaslišali strele in eksplozije in nato

¹⁸ Na primer »nacionalni dnevi« v misijah OZN, nekakšna praznovanja, ki jih pripravijo predstavniki neke države, s »tipičnimi« nacionalnimi jedmi, glasbo ipd. (Ben-Ari in Elron 2001:289).

izven delovnega časa lovili oboroženi in »očitno okajeni« osebi, ju razorožili in pridržali do prihoda kosovskih policistov. *Grand finale!*

Sogovorniki v EULEX, ki so imeli izkušnje tudi iz misij OZN, pa so opažali razliko med njimi predvsem v občutenju enotnosti in pripadnosti organizaciji, ne glede na prisotnost nacionalnega v obeh. Evropske identitete, pod okriljem katere naj bi nastopali na Kosovu, si niso mogli predstavljati v okviru organizacijske strukture in »kulture« EULEX, ki sta po njihovem mnenju kazali trenja in pomanjkanje skupnih vrednot. Bolj kot »Evropejci« so bili člani osebja EULEX, to je vsaj tisti, ki so misijo upravljali iz pisarn na sedežu misije v Prištini, v veliko primerih prej »misijci« (udeleženci mednarodnih civilnih misij), oziroma »*misijski odvisneži*«¹⁹, kot se je nekdo izrazil. Izkušnjo nenehne vpetosti v mednarodne misije je sogovornica opisala takole: »*Sicer se ob petkih redno sestajam z ostalimi Čehinjami v EULEX, ampak počutim se bolj internacionalno, ker sem na misijah že tako dolgo. Včasih se počutim kot doma tudi s predstavniki drugih nacionalnosti. Na primer, če preživiš pet let v Makedoniji, se tudi med Makedonci počutiš čisto domače. Tudi v zasebnem življenju je enako, moj fant ni nikoli Čeh ... Imava podobne horizontalne identitete, oba živiva v misijah že leta! To je zasvojljiv način življenja ... To je življenjski stil. Na nekatere vpliva na primer zdajšnja situacija na Haitiju*²⁰. Tako so internacionalizirani, da jih takšne stvari, ki se dogajajo drugje, prizadenejo.« Ti »internationalizirani« predstavniki EULEX s tega vidika predstavljajo posebno skupino, ki potuje po svetu na tiste kraje, kjer »zahod« izvaja svoje razvojne ali mirovne prakse.

Kaže, da bi bilo smiselno v razpravo vpeljati tudi termin svetovljanstva, saj se »*misijski odvisneži*« počutijo bolj kot z Evropo povezani kar s »svetom«, so v gibanju in tvorijo zanje pomembne vezi v različnih družbenih in geografskih okoljih; tudi Ben-Ari in Elron (2001: 287-288) v raziskavi misij OZN na predstavnike »modrih čelad« pogledata skozi prizmo svetovljanstva, vendar nato ugotavljata, da so po drugi strani vzpostavili sistem »izmenjave« »homogenih podob nacionalnih kultur« (izmenično prirejanje druženj z nacionalnim pridihom, i.e. »nacionalni dnevi«), te »mreže izmenjav pa prispevajo k integraciji sil (ibid.: 290).

Hannerz (1990: 239) svetovljanstvo razume kot stališče do raznolikosti, kot »intelektualno in estetsko stališče odprtosti do različnih kulturnih izkušenj, bolj iskanje kontrastov kot pa uniformnosti«. Svetovljanstvo je v tem pogledu »odnos ali dispozicija« (Vertovec in Cohen 2002) do sveta, ki se odraža pri posameznikih, ki živijo z misije v misijo in v svoje identitete začnejo vpletati vse te raznolike izkušnje. Napačno bi bilo mednarodne sile razumeti kot svetovljanske v nasprotju s sedentarnimi in nacionalističnimi »lokalci« (kot to stori npr. Kaldor 1996; kritiko glej v Bartulović 2013: 142). Nacionalno je še kako pomembno pri konstrukciji individualnih identitet in kategorizacij drugih v okviru EULEX, po drugi strani pa so tudi Kosovarji vpeti v transnacionalne tokove (migracije, dolgotrajna prisotnost mednarodne skupnosti itd.). Teorije svetovljanstva so sicer naletele na mnoge upravičene kritike, ki jih razumejo predvsem kot konstrukcije zahodnih elit (Vertovec in Cohen 2002), ali kot »izkušnje akademskih elit, potujočih intelektualcev« (ki letijo s konference na konferenco)

¹⁹ Angl. »mission junkies«.

²⁰ Potres na Haitiju 12. januarja 2010, ki je povzročil dolgotrajno humanitarno krizo.

(Friedman 2002: 26) in ki razumejo »nacionalno identiteto kot nevarno, avtohtonost pa kot zagotovo smrtonosno«, kot to slikovito analizira Friedman (ibid.: 29). Nekaj previdnosti pred pretiranim slavljenjem svetovljanske sedanosti, globalizacijskih tokov in hibridizacije identitet, ki naj bi radikalno spremenili svet in prekinili s sedentarno preteklostjo, torej ne škodi. Trdnost in esencialnost identitet, kot jih občutijo posamezniki, je namreč resničen družbeni fenomen, ki je vedno vpet v konkretne zgodovinske kontekste.²¹

Za razumevanje raziskovalnih pristopov k vprašanju o evropski identiteti je zanimivo poročilo direktorata Evropske komisije za raziskave in inovacije, ki analizira izsledke družboslovnih in humanističnih raziskav²² evropske identitete (DGRI 2012). Avtorji poročila ugotavljajo, da se v raziskavah pojavljajo štirje ključni koncepti, in sicer, evropska identiteta oziroma identifikacija z Evropo, evropeizacija (hipotetični trend nadomeščanja nacionalnih institucij s strani evropskih), transnacionalnost in svetovljanstvo. Transnacionalnost, ki je tudi v antropologiji v zadnjih dveh desetletjih pridobivala na pomenu (glej npr. Appadurai 1990; Hannerz 1996; Kearney 1995; Repič 2006), raziskovalci v evropskih projektih razumejo kot način življenja, kjer transnacionalni posameznik hkrati tvori in ohranja družbene vezi v dveh ali več družbenih okoljih, kar naj bi omogočile predvsem tehnološke spremembe zadnjih dveh desetletij²³. Raziskave, ki do termina pristopajo kritično, predlagajo, da je transnacionalnost v praksi bolj bi- ali multi-lokalizem (kjer vezi niso stekane toliko med dvema državama, pač pa med dvema ali več manjšimi lokalitetami, npr. med četrtjo v Vroclavu in četrtjo v Leicesterju) (DGRI 2012: 8-9). S tem povezan koncept svetovljanstva, v smislu »spoštovanja drugih kultur« in aktivnega iskanja stika z njimi, je v teh raziskavah po eni strani razumljen kot termin, ki dobro opiše Evropo zaradi »tradicionalnih evropskih vrednot, kot sta enakost in tolerantnost«, ki jih aktivno podpirajo tudi evropske institucije, in zaradi neposredne stičnosti številnih različnih »nacionalnih in etničnih tradicij« v okviru Evrope (kar spodbuja stike med njimi). Argument, ki nasprotuje tovrstni svetovljanski »naravi« Evrope, temelji na njeni »temni strani« genocidov, mejah »trdnjave Evrope« ter vračanju ksenofobije in ultranacionalizma (DGRI 2012: 9) na evropski politični parket. »Misijci« EULEX se morda res čutijo prej svetovljanski kot pa evropski, vendar je predpogoj za ta njihov »življenjski stil« in takšno občutenje prav obstoj mednarodnih sil in s tem odnosov moči med »bogatim severom« in »revnim jugom«. Njihova izkušnja različnih svetov je tudi zelo specifična: gibanje mednarodnih sil je pogosto omejeno, medosebne stike pa tkejo prej z osebjem v misiji, kot pa s prebivalci krajev, skozi katere se pogosto le bežno gibljejo.

Sogovorniki so kot ideal predstavili »kulturo« misij OZN, h kakršni bi morala stremeti tudi misija EU, v kateri pa »žal ni nikakršnih ambicij za vzpostavitev enotne kulture«. Vseeno obstaja v okviru organizacije nekaj takšnih iniciativ, ki naj bi osebje EULEX medsebojno

²¹ Na kritike se je kasneje odzval tudi Hannerz (2010b) in pritrnil opazkam, da je bil svet v gibanju že preden so to »odkrili« transnacionalisti, in povzel razširjeno razumevanje svetovljanstva, ki se je lahko zgodilo tako »delavskim gospodinjam kot lumpenproletariatu« (ibid.: 449).

²² Sinteza raziskav, ki jih je v več kot desetletju financirala Evropska komisija.

²³ Preprosta in hitra komunikacija, cenovna dostopnost potovanj, sprostitev mejnih prehodov v okviru schengenskega območja in širitev meja EU prodi srednji in vzhodni Evropi.

povezala tudi preko prostočasnih aktivnosti. Med drugim imajo t.i. »športni ponedeljek«²⁴, pevski zbor, četrtkovo zabavo po delovnem času, nogometni klub EULEX itd., vendar pa so nekateri sogovorniki imeli občutek, da udeležba »ni koherentna, ampak bolj popredalčkana« in odvisna od posamičnih oddelkov znotraj organizacije. Tudi tu lahko opazimo razliko med delovanjem EULEX in na primer ESA (Zabusky 2000: 189-190), kjer je organizacija prav tako strukturirala prosti čas zaposlenih v agenciji in na tak način vzpostavljala »dom stran od doma«. Zaposleni so bili pravzaprav ponosni na večnacionalni karakter vsakodnevnih interakcij, ki pa so jih tudi uspešno ločevale od okolja, v katerem so delali in živeli, torej Nizozemske: Zabusky agencijo ESA v prenesenem pomenu zato pojmuje kot »nekoliko posebno državo«, kjer je »norma, da imaš drugačno nacionalnost od tvojega soseda«. Čeprav so tudi zaposleni v EULEX čutili odtujenost od dejanskega delovnega okolja misije (Kosova), se medsebojno niso istovetili na podlagi svojih evropskih korenin v razmerju do prebivalcev Kosova ali večnacionalnega karakterja svojih vsakodnevnih medsebojnih interakcij, pač pa prej na podlagi svojih skupnih izkušenj pri delu v več drugih misijah.

EULEX NAVZVEN

»V EU imamo vsi čisto nacionalistična občutenja. Popolno pomanjkanje politike! Morali bi se predstavljati kot predstavniki EU!« (član osebja EULEX)

Eno izmed ključnih vprašanj, ki so se porajala v razgovorih z osebjem EULEX, je bila enotna predstavitev misije v razmerju do okolja. Glede na to, da je interakcija z Drugimi tisto področje, kjer se identifikacija vsaj deloma zgodi (Jenkins 2008: 160), je pogled navzven še kako pomemben.

Člani misije so se dnevno srečevali s tistimi prebivalci Kosova, ki so bili zaposleni v misiji, s tistimi, ki so bili zaposleni v institucijah, s katerimi EULEX vsakodnevno sodeluje, in tudi v vsakdanjih interakcijah izven delovnega časa. Eden izmed občasnih sodelavcev EULEX, prebivalec Kosova, je poudaril izkušnost Kosovarjev pri vzpostavljanju in »upravljanju« stikov z mednarodnimi silami: »Kosovarji sodelujemo z mednarodno skupnostjo že 11 let, mi že vemo, kako ravnati z vami, vemo kaj hočete slišati in kako se želite rokovati.« V raziskavi med pripadniki civilnih strokovnjakov v okviru Natovih sil KFOR na Kosovu (glej Grošelj idr. 2010), se je izkazalo, da prebivalci Kosova zelo dobro prepoznajo različne uniforme in zastave na ramenih: ko sva se raziskovalki s slovenskim vojaškim spremstvom odpravili na nekaj razglednih točk med prostim dopoldnevom, so na precej neobljudenem hribu naključni albanski sprehajalci že od daleč »spregovorili srbohrvaško«²⁵. Zato dobi ponavljanje gesla »Ko zapustiš svojo državo, postaneš njen ambasador« mnogo bolj otipljivo dimenzijo, ki jo je pripadnik EULEX postavil v kontekst Velikega Brata: »Lokalci vedo VSE o tebi, kdo si, koliko spiješ in kaj ješ!«

²⁴ Angl. »Monday exercise day«

²⁵ Kar naj bi bilo sicer zaradi političnih odnosov med Kosovom in Srbijo velika redkost.

Mnenja prebivalcev Kosova in tudi analize raziskovalcev o prisotnosti EULEX in (ne) učinkovitosti njihovega dela so seveda deljena in jih tu ne analiziram (glej npr. Kursani 2013). Za razpravo o dinamiki identifikacij v okviru EULEX je bolj povedno pričevanje člana osebja EULEX: »*Ko je OZN preusmerjala delovanje na EULEX, so bili ljudje [prebivalci Kosova] veseli, da ne bo več kakšnih Pakistancev v teh velikih avtomobilih*²⁶. *Moj stanodajalec mi je rekel: 'Prej sem imel tu enega Afričana. Ampak je bil zelo čist.' Mislim, da prihaja iz tega internacionalizma veliko razizma! Vsekakor ni pametno, da omenjaš svoje morebitne prejšnje izkušnje v Afriki. To vpliva na njihovo samopodobo, ker toliko ljudi prihaja iz 'revnih' držav ... da bi jih nekaj učili?!*« Drug sogovornik je opisal izkušnjo s terena, ki je bila po njegovem mnenju precej pogost pojav. Predstavniki kosovskih institucij, katerim EULEX nudi svojo pomoč v obliki mentorstva, opazovanja in svetovanja, naj bi na nasvet člana EULEX, ki ga ne nameravajo upoštevati, odvrnili »*Oh, pa saj on je samo Bolgar!*«, »*s čimer naj bi mi razumeli, da je čisto tak kot oni*«, torej, da ni primerno podkovan za svetovanje ali navodila, kar je svojevrstna »*interna hierarhija 'civiliziranosti'*« (Živković 2001: 78), kjer »*balkanskost*« ni načelo razločevanja med Evropo in Balkanom, pač pa je »*stereotip Balkana, [...] instrument notranjega razlikovanja*« (Rihtman Avguštin po Živković 2001: 84). Dihotomija med »*Evropo*« in »*Balkanom*« sicer pomembno oblikuje identifikacijske procese na področju, ki je eden izmed tistih »*Drugih*«, v dialektiki s katerimi se »*evropsko*« konstituira; da bi vedeli, kdo smo mi, moramo tudi vedeti, kdo »*mi nismo*«. Risse (2004: 257) še enkrat opozori, da so meje »*evropskega*« (v kulturnem smislu) nejasne, zabrisane (prav tako kot meje Balkana, bi lahko dodali – glej Todorova 2001). Proces drugačenja je sicer vedno kontekstualen, zaradi česar ima Evropa več pomembnih Drugih, kar nas opozori pred reifikacijo evropske identitete in dokončnim določanjem njenih pomenov (Risse 2004: 258-259).

SKLEP

Kot zapiše Michael Herzfeld (2005: 1-2), je sedanji izziv antropologije, da nacionalnih držav in esencializmov ne obravnava več kot oddaljenih in nedosegljivih sovražnikov vsakodnevnega izkustva, pač pa da jih razume kot integralni aspekt družbenega življenja. Zavedam se, da ljudje lahko pripadajo več družbenim skupinam hkrati in da se pomen teh članstev spreminja glede na vsakokratni družbeni kontekst ali občinstvo (Herrmann in Brewer 2004: 4).

V analizi identifikacij in dinamike med nacionalnim in nadnacionalnim med pripadniki EULEX opažam, da ima nacionalnost pomembno vlogo pri medsebojni kategorizaciji. Posamezniki v izrazito večkulturnem vsakdanjiku različnost razlagajo s konceptom nacionalnosti v neprijetnih (kadar so deležni kritike) ali pa, nasprotno, v zelo prijetnih situacijah (kadar s prijatelji pojedjo »*cornetto*«). Vsaka družbena identiteta potrebuje tako notranjo kohezivnost in solidarnost, ki jo artikulira skozi skupne prakse, kot tudi sporočanje različnosti

²⁶ Službena vozila EULEX so večinoma terenska vozila na štirikolesni pogon.

vsem tistim, ki vanjo niso vključeni (Eriksen 1995: 429), vsebina samo-definicije pa se nujno spremeni, kadar Pomembnega Drugega zamenjamo, kar se nenehno dogaja (ibid.: 431), še posebej v okoljih, kot je EULEX.

Čeprav (ali pa prav zato ker) so člani EULEX oddaljeni od svojih držav, pojmujejo svojo družbeno in individualno identiteto najprej kot nacionalno. »Evropska identiteta« je med pripadniki EULEX nekakšen ideal ali pobožna želja – nekaj, kar bi po njihovem mnenju sicer moralo obstajati, da bi bila misija bolj kohezivna in delo učinkovitejše, pa žal za to ni najboljših pogojev. Pogled iz EULEX je v tem smislu »periferni pogled« (če si sposodim Cohenov izraz; glej Cohen 2000) na EU in evropsko identiteto; je odmaknjen od centrov moči in sprejemanja odločitev, položaj obrobnosti pa namiguje na »impotentnost« (ibid.: 148), kar v mojem primeru lahko interpretiram kot občutek nezmožnosti vpliva na ključne parametre, ob katerih bi lahko pripadniki EULEX tudi *doživljali* evropsko identiteto, kot si jo predstavljajo.

Zanimivo pa je, kako pogosto so sogovorniki ob vprašanju evropske identitete pogovor preusmerili k svoji izkušnji iz misij OZN: omenjali so skupne vrednote, skupinsko dinamiko, tekočo organizacijo dela ipd. Lahko bi rekli, da pripadniki EULEX skupno (skupinsko) identiteto gradijo na podlagi preteklih skupnih izkušenj v misijah OZN in ne na podlagi ideje skupnega »izvora«, pripadnosti ali istovetenja z EU – v tem smislu jih lahko razumemo predvsem kot svetovljane, ki »čutijo« s Haitijem ob potresu, se počutijo »doma« vsepovsod tam, kjer so preživeli nekaj let na misiji, njihovi partnerji pa so pogosto drugih narodnosti. Kljub temu se očitno tudi tovrstno »misijsko« svetovljanstvo v različnih kontekstih prepleta z občutenjem nacionalnega – raziskave »dejansko obstoječih« oblik svetovljanstva kažejo, da to včasih deluje skupaj in ne v nasprotju z nacionalizmom in namesto idealnega modela popolne »odtujitve« nacionalnemu, svetovljanstvo pomeni oblike (ponovnih ali hkratnih) navezanosti (Robbins 1998: 2-3; glej tudi Glick Schiller in Fouron 2001 o nacionalizmu na daljavo in aktualnosti nacionalnih družbenih identifikacij v sodobnem svetu). Takšno svetovljanstvo pa je ne glede na to, da se morda zdi »odprto v svet« in vključujoče ter razumevajoče do »Drugih«, sploh možno zgolj zaradi »svetovnega sistema« (Friedman 2002), razmerij moči med »severom in jugom« ter zaradi uveljavljenega sistema mednarodne razvojne in humanitarne pomoči.

Z vidika družbenega okolja, v katerem se nahaja EULEX, bi sicer lahko rekli, da je zaradi dolge zgodovine izkušenj z različnimi mednarodnim institucijami EULEX razumljen predvsem kot »evropski« (v njem ni »Afričanov«), čeprav v drugih kontekstih tudi Kosovarju razločujejo posameznike v EULEX po nacionalnem ključu, in to hierarhičnem (npr. »nepri-mernost« Bolgarov).

Z raziskavo dinamike med različnimi identifikacijami pripadnikov EULEX sem skušala razumeti, kako posamezniki v misiji EU občutijo svoje nacionalne identitete in ali obstaja med njimi tudi občutenje ali zavest o evropski identiteti, glede na to, da so zaposleni v instituciji EU, ki na Kosovu nastopa kot akter z deklarativnim enotnim ciljem in vrednotami. Kaže, da nacionalnemu zaposleni v EULEX ne uidejo. V institucijah EU s sedežem v državah EU je nenehen živahen dialog med različnimi nacionalnostmi pravzaprav *modus operandi* in *modus vivendi*, ki se v resnici morda približuje zamislim o evropski identiteti kot nadnacionalnemu

skladišču simbolov, ki bi omogočal sočasen obstoj mnogoterih nacionalnih in enotne nadnacionalne identitete. Kot se je izkazalo v moji raziskavi, pa zaposleni v EULEX niso zgolj uradniki EU z različnimi nacionalnimi identifikacijami, pač pa so posebna skupina ljudi – misijci, ki jih družita njihov v svet usmerjeni pogled – svetovljanstvo in nenehno gibanje od enega prizorišča misij do naslednjega, z začasnimi vmesnimi postanki »doma« - izkušnja transnacionalnosti. K obravnavi identifikacijskih procesov v mednarodnih misijah EU bi zato veljalo v razširjeni raziskavi temeljiteje pristopiti tudi skozi idejo in teorije transnacionalnosti. V tem smislu bi lahko rekla, da so EULEX misijci nekakšni »serijski transnacionalisti«: medtem ko so ves čas vsaj deloma vpeti v lastno nacionalnost zaradi strukturnih dejavnikov v misijah in narave njihovega dela, hkrati v sosledju tvorijo družbene in kulturne vezi s prebivalci območij misij, še toliko bolj pa z drugimi udeleženci misij.

LITERATURA IN VIRI

- Abélès, Marc. 2004. *Identity and Borders: An Anthropological Approach to EU Institutions*. Twenty-First Century Papers: On-Line Working Papers from The Center for 21st Century Studies, 4, University of Wisconsin – Milwaukee.
- Abu-Lughod, Lila. 1991. Writing Against Culture. V: Richard G. Fox, ur., *Recapturing Anthropology: Working in the Present*. Santa Fe: School of American Research Press, 137–162.
- Anderson, Benedict. 1983. *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. London, New York: Verso.
- Appadurai, Arjun. 1990. *Disjuncture and Difference in the Global Economy*. Philadelphia: The Project, University of Pennsylvania.
- Banks, Marcus. 1996. *Ethnicity: Anthropological Constructions*. London in New York: Routledge.
- Bajuk Senčar, Tatiana. 2009. The Integration of “East” and “West” Slovenian “Eurocrats” and the Politics of Identity within the Institutions of the European Union. *Traditiones* 38 (2): 165–178. DOI: 10.3986/Traditio2009380211
- Bajuk Senčar, Tatiana. 2014a. Praznične prakse slovenskih evrokratov. V: Ingrid Slavec Gradišnik, Božidar Jezernik in Mitja Velikonja, ur., *Praznična večglasja: prazniki in oblikovanje skupnosti na Slovenskem*, Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 165–182.
- Bajuk Senčar, Tatiana. 2014b. Eurocrats in Brussels. V: Mirjam Milharčič Hladnik in Jernej Mlekuž, ur., *Going Places: Slovenian Women's Stories on Migration*, Akron: University of Akron Press, 213–234.
- Bajuk Senčar, Tatiana in Jeffrey David Turk. 2011. Following European Stories: An Anthropological Study of European Integration. *Traditiones*, 40 (2): 139–151. DOI: 10.3986/Traditio2011400209
- Barth, Friderik. 1969. Introduction. V: Friderik Barth, ur., *Ethnic Groups and Boundaries: The Social Organisation of Culture Difference*. Oslo: Universitetsforlaget, 9–38.
- Bartulović, Alenka. 2013. »Nismo vaši!«: *Antinacionalizem v povojnem Sarajevu*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Bellier, Irène in Thomas M. Wilson. 2000. Building, Imagining and Experiencing Europe:

- Institutions and Identities in the European Union. V: Irène Bellier in Thomas M. Wilson, ur., *An Anthropology of the European Union: Building, Imagining and Experiencing the New Europe*, Oxford, New York: Berg, 1–27.
- Ben-Ari, Eyal in Efrat Elron. 2001. Blue Helmets and White Armor: Multi-nationalism and Multi-culturalism among UN Peacekeeping Forces. *City & Society*, XIII (2), American Anthropological Association: 271–302.
- Bhabha, Homi K., ur. 1990. *Nation and Narration*. London, New York: Routledge.
- Billig, Michael. 1995. *Banal nationalism*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage.
- Brubaker, Rogers. 1996. *Nationalism Reframed: Nationhood and the National Question in the New Europe*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Brubaker, Rogers in Frederick Cooper. 2000. Beyond »Identity«. *Theory and Society* 29: 1–47.
- CEP – Center za evropsko prihodnost. 2009. *Prvo pilotno usposabljanje za uslužbenke slovenske javne uprave za sodelovanje v civilnih misijah*
- Cohen, Anthony P. 1985. *The Symbolic Construction of Community*. London, New York: Routledge.
- Cohen, Anthony P. 1994. *Self Consciousness: An Alternative Anthropology of Identity*. London, New York: Routledge.
- Cohen, Anthony P. 2000. Peripheral Vision: Nationalism, National Identity and the Objective Correlative in Scotland. V: Anthony P. Cohen, ur., *Signifying Identities: Anthropological Perspectives on Boundaries and Contested Values*. London, New York: Routledge.
- Deutsch, Karl W. 1957. *Political Community and the North Atlantic Area*. Princeton: Princeton University Press.
- DGRI. 2012. *The Development of European Identity/Identities: Unfinished Business*. A Policy Review. Directorate-General for Research and Innovation, Socio-economic Sciences and Humanities, European Commission.
- EEAS (European Union External Action). 2010. Grand Italian Finale (<http://www.eulex-kosovo.eu/en/news/000246.php>)
- EEAS. 2014a. Common Foreign and Security Policy (CFSP) of the European Union (http://eeas.europa.eu/cfsp/index_en.htm)
- EEAS. 2014b. Ongoing missions and operations (http://eeas.europa.eu/csdp/missions-and-operations/index_en.htm)
- EEAS. 2014c. About Common Security and Defence Policy (CSDP) – Overview (http://eeas.europa.eu/csdp/about-csdp/index_en.htm)
- EEAS. 2014d. What is EULEX? <http://www.eulex-kosovo.eu/en/info/whatisEulex.php>
- EEAS. 2014e. EULEX Staff Info <http://www.eulex-kosovo.eu/en/info/StaffInfo.php>
- EEAS. 2014f. Posts available in CSDP Missions http://eeas.europa.eu/csdp/opportunities/index_en.htm
- EPLO (European Peacebuilding Liaison Office). 2014. Policy Paper on civilian CSDP (http://www.eplo.org/assets/files/2.%20Activities/Working%20Groups/EEAS/EPLO_PolicyPaper_CivilianCSDP.pdf)
- Eriksen, Thomas Hylland. 1995. We and Us: Two Modes of Group Identification. *Journal of Peace Research*, 32 (4): 427–436.
- Eriksen, Thomas Hylland. 2004. *Etnicitet i nacionalizam*. Beograd: Krug (Biblioteka XX vek).

- EULEX Kosovo. 2014. EULEX KOSOVO: EU Rule of Law Mission in Kosovo (http://eeas.europa.eu/csdp/missions-and-operations/eulex-kosovo/pdf/factsheet_eulex_kosovo_en.pdf)
- European Union. 2014. Agencies and other EU bodies (http://europa.eu/about-eu/agencies/index_en.htm)
- European Union External Action. 2010. Grand Italian Finale (<http://www.eulex-kosovo.eu/en/news/000246.php>)
- Evropska unija. 2014. Slogan EU. http://europa.eu/about-eu/basic-information/symbols/motto/index_sl.htm
- Fikfak, Jurij. 2009. Europe: Imagination and Practices. Introduction I. *Traditiones* 38 (2): 7–20. DOI: 10.3986/Traditio2009380201
- Fikfak, Jurij and Maria Vivod (eds.). 2009. *Europe. Imagination and Practices. Traditiones* 38 (2).
- Friedman, Jonathan. 2002. From Roots to Routes: Tropes for Trippers. *Anthropological Theory*, 2: 21–36.
- Gellner, Ernest. 1983. *Nations and Nationalism*. Ithaca, N.Y.: Cornell University Press.
- Glick Schiller, Nina and Georges Fouron. 2001. *Georges Woke Up Laughing: Long-Distance Nationalism and the Search for Home*. Duke University Press.
- Goddard, Victoria A., Joseph R. Llobera and Cris Shore. 1994. Introduction: The Anthropology of Europe. V: Victoria A. Goddard, Joseph R. Llobera and Cris Shore, ur., *The Anthropology of Europe: Identity and Boundaries in Conflict*. Oxford, Washington, D.C.: Berg, 1–40.
- Grošelj, Klemen, Petra Fras, Sara Arko, Jelena Juvan. 2010. Civilni funkcionalni strokovnjaki v mirovnih operacijah in misijah. V: Marjan Malešič, ur., *Mednarodne razsežnosti varnosti Slovenije*. Ljubljana: FDV, 205–244.
- Group for Legal and Political Studies. 2013. *Rock and Rule: Dancing with EULEX*. Priština: Kosovo Foundation for Open Society.
- Gupta, Akhil. 1992. The Song of the Nonaligned World: Transnational Identities and the Reinscription of Space in Late Capitalism. *Cultural Anthropology*, 7 (1): 63–79.
- Haas, Ernst B. 1958. *The Uniting of Europe: Political, Social and Economic Forces, 1950–1957*. London: Stevens & Sons Limited.
- Hannerz, Ulf. 1990. Cosmopolitans and Locals in World Culture. *Theory Culture Society*, 7: 237–251.
- Hannerz, Ulf. 1996. *Transnational Connections: Culture, People, Places*. London, New York: Routledge.
- Hannerz, Ulf. 2010a. *Anthropology's world: Life in a Twenty-first Century Discipline*. London, New York: Pluto Press.
- Hannerz, Ulf. 2010b. Afterthoughts: World watching. *Social Anthropology*, 18 (4): 448–453. DOI: 10.1111/j.1469-8676.2010.00129.x
- Herrmann, Richard in Marilyn B. Brewer. 2004. Identities and Institutions: Becoming European in the EU. V: Richard K. Herrmann, Thomas Risse in Marilyn B. Brewer, ur., *Transnational Identities: Becoming European in the EU*. Lanham, Boulder, New York, Toronto, Oxford: Rowman & Littlefield Publishers, Inc., 1–24.
- Herzfeld, Michael. 2005. *Cultural Intimacy: Social Poetics in the Nation-State*. London, New York: Routledge.

- Hobsbawm, Eric J. 1990. *Nations and Nationalism since 1780: Programme, Myth, Reality*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Jackson, Anthony, ur. 1987. *Anthropology at Home*. London, New York: Tavistock Publications.
- Jenkins, Richard. 2008. The Ambiguity of Europe: »Identity Crisis« or »Situation Normal«? *European Societies*, 10 (2): 153–176.
- Kaldor, Mary. 1996. Cosmopolitanism Versus Nationalism: The New Divide? V: Richard Caplan in John Feffer, ur., *Europe's New Nationalism: States and Minorities in Conflict*. New York, Oxford: Oxford University Press. 42–58.
- Kearney, Michael. 1995. The Local and the Global: The Anthropology of Globalization and Transnationalism. *Annual Review of Anthropology*, 24, 547–565.
- Kursani, Shpend. 2013. *A Comprehensive Analysis of EULEX: What Next?* KIPRED - Kosovar Institute for Policy Research and Development, Policy Paper 1(13).
- MacDonald, Sharon. 1993. *Inside European Identities: Ethnography in Western Europe*. Oxford, New York: Berg.
- McDonald, Maryon. 1999. European Identity – An Anthropological Approach. V: Thomas Jansen, ur., *Reflections on European Identity*, European Commission Forward Studies Unit, Working Paper: 77–80.
- McDonald, Maryon. 2012. Putting Culture in Its Place: Anthropological Reflections on the European Commission. *European Societies*, 14 (4): 540–561.
- Muršič, Rajko. 1997. »Razkritje krinke«: O lokalno-globalnih identifikacijah. *Traditiones*, 26: 223–236.
- European Group of Training, 2006. *Core Course: Basic Mission Preparation Training for EU Civilian Crisis Operations*. Bruselj: EGT.
- Repič, Jaka. 2006. "Po sledovih korenin": *Transnacionalne migracije med Argentino in Evropo*. Ljubljana: Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani.
- Risse, Thomas. 2004. European Institutions and Identity Change: What Have We Learned. V: Richard K. Herrmann, Thomas Risse in Marilyn B. Brewer, ur., *Transnational Identities: Becoming European in the EU*. Lanham, Boulder, New York, Toronto, Oxford: Rowman & Littlefield Publishers, Inc., 247–271.
- Risse, Thomas. 2005. Neofunctionalism, European identity, and the puzzles of European integration. *Journal of European Public Policy*, 12(2): 291–309.
- Risse, Thomas. 2012. Identity Matters: Exploring the Ambivalence of EU Foreign Policy. *Global Policy*. Posebna izdaja, "Changing the Debate on Europe – The Inaugural Dahrendorf Symposium," 3 (priloga 1): 87–95.
- Robbins, Bruce. 1998. Introduction Part I: Actually Existing Cosmopolitanism. V: Pheng Cheah in Bruce Robbins, ur., *Cosmopolitics: Thinking and Feeling beyond the Nation*. Minneapolis, London: University of Minnesota Press.
- Sabra, Samah. 2007. Imagining Nations: An Anthropological Perspective. *Nexus*, 20: 76–104.
- Shore, Cris. 1993. Inventing the 'People's Europe': Critical Approaches to European Community 'Cultural Policy'. *Man, New Series*, 28 (4): 779–800.

- Shore, Cris. 2000. *Building Europe: The Cultural Politics of European Integration*. London, New York: Routledge.
- Theodvall, Renita. 2006. *Eurocrats at Work: Negotiating Transparency in Postnational Employment Policy*. Stockholm Studies in Social Anthropology, Department of Social Anthropology, Stockholm University.
- Todorova, Maria Nikolaeva. 2001. *Imaginarij Balkana*. Inštitut za civilizacijo in kulturo – ICK, Ljubljana: Littera picta.
- UNMIK. 2014. UNMIK background <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unmik/background.shtml>
- Vertovec, Steven in Robin Cohen, ur. 2002. *Conceiving Cosmopolitanism: Theory, Context and Practice*. Oxford: Oxford University Press.
- Vidmar Horvat, Ksenija. 2012. Memory, Citizenship and Consumer Culture in Postsocialist Europe. V: Ullrich Kockel, Mairead Nic Craith in Jonas Frykman, ur., *A Companion to the Anthropology of Europe*, Malden, Oxford, West Sussex: Blackwell Publishing Ltd., 145–162.
- Wilken, Lisanne. 2012. Anthropological Studies of European Identity Construction. V: *A Companion to the Anthropology of Europe*, Ullrich Kockel, Mairead Nic Craith in Jonas Frykman, ur. Malden, Oxford, West Sussex: Blackwell Publishing Ltd., 125–144.
- Zabusky, Stacia E. 2000. Boundaries at Work: Discourses and Practices of Belonging in the European Space Agency. V: Irène Bellier in Thomas M. Wilson, ur., *An Anthropology of the European Union: Building, Imagining and Experiencing the New Europe*, 179–200.
- Živković, Marko. 2001. Nešto između: simbolička geografija Srbije. *Filozofija i društvo* 18: 73–110.

THE RELATIONSHIP BETWEEN NATIONAL AND SUPRANATIONAL IDENTITIES IN THE EUROPEAN UNION RULE OF LAW MISSION IN KOSOVO (EULEX)

EULEX Kosovo, the European Union Rule of Law Mission in Kosovo, is one of the seventeen currently ongoing international missions of the Common Security and Defense Policy of the European Union (EU). This article is based on ethnographic research among EULEX staff in Prishtina conducted in August 2010 to obtain field data on intercultural communication, cultural awareness, and other matters for training Slovenian candidates for secondment to EU missions.

In the 1990s, the issue of European identity took center stage in European studies (Risse 2005: 295), in which researchers agree that “European identity” (however elusive the concept itself may be) does not necessarily exclude national or regional identities, but that they are intertwined. This article focuses on three aspects of identification processes in EULEX: dealing with the multinational character of this EU organization outside the EU borders, persistence and importance of national identities in the mission working environment, and finally, as a mission of the EU, the expected supranational (i.e. European) image, or idea, of EULEX.

The role and importance of national identities in EULEX was highlighted particularly

by those staff members that perceived that the internal categorization system placed them low on the scale of “worthy” and “inferior” nations based on stereotypical national characterizations. For instance, a female staff member from an eastern European country explained that the quality of her education was questioned and she was thought to “drink too much coffee,” her Italian co-worker highlighted the common perception of her “strong Italian accent,” and “there was no such thing as a Swedish accent.” In a study of identities within United Nations missions, Ben-Ari and Elron (2001: 297) similarly conclude that, paradoxically, “participation in such frameworks as multi-national forces may reinforce an awareness of one’s national identity and of the place of one’s national society in the global order.”

Thinking about European unity and common values, the staff members often mentioned the technical details of the mission, which they perceived as structural impediments to forming a European identity within the mission; namely, the diversity of (national) “professional cultures” in combination with a lack of clear guidance from the “EU” on the “best European practices.” In response to direct questions about identifying with the EU and feelings of belonging to the EU, the staff members responded through the perspective of nation-states, where things that matter are common values, practices, and language—how are they then supposed to become European in EULEX, when all of these are missing? Surprisingly, they often contrasted working in EULEX with their more positive experiences of the UN missions, where there was “a strong feeling of belonging to the organization” and “tradition and culture, pride, and identification,” whereas in EULEX there were “so many tensions” and “administrative problems—these things do not happen in the UN,” and “everyone thought it would be easy, since this is the EU, but it is just not true. In the UN, you have to commit to five basic values, while there is no such thing in EULEX.”

The staff members, working in the different EULEX units managing the organization, felt more like “mission junkies,” as one of them explained, serving from one humanitarian or development mission to the next and “being crushed by the situation in Haiti.” The concept of cosmopolitanism therefore seemed suitable for application at this point, although the mission type of cosmopolitanism seemed to be intertwined in different contexts with feelings of national identifications. Research shows that cosmopolitanism often works in parallel with nationalism and is a form of repetitive attachments or parallel belongings (see Robbins 1998: 2–3).

It is concluded that national identities in EULEX act as an important principle of categorization, whereas European identity is seen by staff members as an ideal that could bring cohesiveness to the mission, but unfortunately there are no conditions for building one within EULEX. In this sense, a view on the EU and European identity from EULEX is a “peripheral vision” (to use the term from Cohen 2000): it is dislocated from the centers of power and its peripherality entails impotence (Cohen 2000: 148), which could be interpreted as a perceived inability to affect the key parameters that would make it possible to feel European identity as it is imagined. In EU institutions located within the EU, the ongoing dialogue of different national identities is perhaps a *modus operandi* and *modus vivendi*, which could be close to the ideas of European identity as a supranational “resource and repository of meaning, and a

referent of their identity” (Cohen 1985: 118), enabling the coexistence of multiple national identities and a supranational identity. Cohesion of individuals in EULEX is not enabled by the EU, as one might presuppose; it is in fact established through the common experience of working in (several) missions.

Sara Arko, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani, Aškerčeva 2,
1000 Ljubljana, sara.arko@gmail.com